

მტკვარარაქსის და თრიალეთის კულტურა

მტკვარარაქსისა და თრიალეთის კულტურები წარმოადგენს ადრეული ბრინჯაოს ხანის მნიშვნელოვან არქეოლოგიურ კულტურებს სამხრეთ კავკასიაში. ისინი მოწმობენ, რომ დღევანდელი საქართველოს ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ ძვ.წ. IV–II ათასწლეულებში არსებობდა მაღალგანვითარებული მინათმოქმედულ-მეტალურგიული საზოგადოებები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ იმდროინდელ რეგიონულ კულტურულ პროცესებში.

მტკვარარაქსის კულტურა

დროის პერიოდი: ძვ.წ. IV ათასწლეულის ბოლო – III ათასწლეულის დასაწყისი (დაახლოებით ძვ.წ. 3500–2800 წწ.)

გავრცელების არეალი: აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ჩრდილო-დასავლეთი ირანი და აღმოსავლეთ თურქეთი.

მტკვარარაქსის კულტურა თავისი სახელწოდებით მიუთითებს მტკვრისა და არაქსის აუზებზე, სადაც ის პირველად გამოვლინდა. ამ კულტურის საზოგადოება ეწეოდა მინათმოქმედებასა და მეცხოველეობას, რაც იყო მათი ეკონომიკის საფუძველი. ისინი ცხოვრობდნენ ნახევრად მიწურ და მიწისზედა ქვის ან ხის ნაგებობებში.

მნიშვნელოვანი იყო კერამიკის განვითარება – აღმოჩენილია მაღალი ხარისხის შავი ან მუქი ფერის, პოლირებული კერამიკა გეომეტრიული ორნამენტებით. გარდა ამისა, მტკვარარაქსის მოსახლეობა ფლობდა ლითონის, კერძოდ სპილენძისა და ბრინჯაოს დამუშავების სანყის ტექნოლოგიებს. მათი სამარხები ხშირად შეიცავს იარაღებს, სამკაულებსა და კერამიკას, რაც მიგვანიშნებს რელიგიურ წარმოდგენებზე და სოციალური სტრუქტურის ელემენტებზე.

თრიალეთის კულტურა

დროის პერიოდი: ძვ.წ. III ათასწლეულის შუა ხანები – II ათასწლეულის დასაწყისი (დაახლოებით ძვ.წ. 2200–1500 წწ.)

გავრცელების არეალი: დასავლეთ და ნაწილობრივ ცენტრალური საქართველო – განსაკუთრებით თრიალეთის რეგიონი.

თრიალეთის კულტურა წარმოიშვა მტკვარარაქსის კულტურის განვითარებისა და ახალი გავლენების ზემოქმედების შედეგად. ის გამოირჩევა მაღალი დონის მეტალურგიით – აღმოჩენილია ბრინჯაოს, სპილენძის, ოქროსა და ვერცხლისგან დამზადებული იარაღი, სამკაული და ჭურჭელი, რაც ამ კულტურის ხელოსნური განვითარების მაღალ დონეზე მიუთითებს.

თრიალეთის კულტურის ერთ-ერთი გამორჩეული მახასიათებელია დოლისებური სამარხები – ქვით ნაგები მრგვალი ნაგებობები, რომლებიც ხშირად შეიცავს მდიდრულ საგნებს და მოწმობენ იმ პერიოდის სოციალურ დიფერენციაციას. სავარაუდოა, რომ თრიალეთის კულტურის საზოგადოება შედგებოდა იერარქიულად ორგანიზებული ჯგუფებისაგან, რაც ცხადად იკვეთება სამარხების სიჭარბითა და ხარისხით.

საერთო მახასიათებლები და მნიშვნელობა

ორივე კულტურა საფუძვლად უდევს საქართველოს ადრეულ ცივილიზაციურ ისტორიას. მათ საერთო აქვთ:

მინათმოქმედება და მეცხოველეობა, როგორც ეკონომიკის ბირთვი;

ლითონის, განსაკუთრებით სპილენძისა და ბრინჯაოს გამოყენება;

კერამიკული წარმოების განვითარება;

ქვის სამარხების ტრადიცია;

კულტურულ-რელიგიური წარმოდგენების არსებობა.

თუმცა თრიალეთის კულტურა მემკვიდრეობით იღებს მტკვარარაქსის კულტურის ბევრ ელემენტს და მნიშვნელოვნად ავითარებს მათ, განსაკუთრებით ლითონის დამუშავების, სოციალური სტრუქტურისა და არქიტექტურული ფორმების მხრივ. თრიალეთის კულტურა ხშირად განიხილება როგორც პროტოძველი ქართველური ტომების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფეხური, რომელიც ისტორიულად შეიძლება დაუკავშირდეს კოლხური და იბერიული ტომების ჩამოყალიბებას.

დასკვნა

მტკვარარაქსისა და თრიალეთის კულტურები წარმოადგენს არა მხოლოდ ქართულ არქეოლოგიურ მემკვიდრეობას, არამედ მთელი კავკასიის რეგიონში გავრცელებული ადრეული ცივილიზაციების მაგალითს. მათი მემკვიდრეობით შეიძლება წარმოდგენა შევიქმნათ იმის შესახებ, თუ როგორ ვითარდებოდა ადამიანის ორგანიზებული ცხოვრება, ტექნოლოგიები, ხელოვნება და სოციალური სტრუქტურები პრეისტორიულ ეპოქაში.